

«ن و القلم و ما یسطرون»

روز چهاردهم تیر ماه را که به پیشنهاد انجمن قلم ایران و تصویب شورای فرهنگ عمومی، به عنوان (روز قلم) در تقویم رسمی جمهوری اسلامی ایران به ثبت رسیده گرامی می داریم.

تاریخ قلم و فرایند علمی نوشتار

تاریخ نوشتار در وسیع ترین مفهوم، به بیست هزار سال و با محدود ساختن به نظام های نوشتاری مدون به شش هزار سال باز می گردد. از جمله موادی که برای این امر بکار می رفته اند، سنگ، چوب، فلز، پوست حیوانات، برگ درختان، استخوان، صدف، گل رُس، موم، کوزه، ابریشم، پنبه، کاغذ را می توان نام برد. فرآیند علمی نوشتار را می توان به طور کلی در دو دسته تقسیم کرد. یک دسته خطوطی را شامل می شود که با استفاده از ابزارهای تیز چون سوزن، چاقو، قلم سنگ تراشی و جز آن بر سطح ماده نوشتاری کنده می شود. دسته دیگر شامل خطوطی است که به وسیله قلم پَر، قلم نی، چوب یا فلز، قلم مو و با استفاده از جوهر بر سطح ماده نوشتاری ترسیم می شود. نسخه برداری از نوشته ای بر سنگ یا فلز بطور منطقی در نهایت به اختراع چاپ منجر شد.

قلم و انتقال اندیشه از منظر قرآن

«قلم» مقسم دوران تاریخ و ماقبل تاریخ است، حافظ علوم و دانش ها، پاسدار افکار اندیشمندان، حلقه اتصال فکری عالمان، و پل ارتباطی گذشته و آینده بشر است؛ و حتی ارتباط آسمان و زمین نیز از طریق لوح و قلم حاصل شده است. «قلم» انسانهایی را که جدا از هم، از نظر زمان و مکان زندگی می کنند پیوند می دهد، گویی همه متفکران بشر را در تمام طول تاریخ و در تمام صفحه روی زمین در یک کتابخانه بزرگ جمع می بینی! «قلم» رازدار بشر و خزانه دار علوم، و جمع آوری کننده تجربیات قرون و اعصار است، و اگر قرآن به آن سوگند یاد می کند به همین دلیل است و البته قلم وسیله ای برای «ما یسطرون» و نوشته ها، که قرآن به هر دو سوگند یاد کرده است. زیرا بر اساس یک تفسیر منظور از قلم «تعلیم کتابت» است و براساس تفسیر دیگر «علمی» است که از طریق کتابت به انسان می رسد.

قلم در آئینه روایات

در بعضی از روایات آمده است که (ان اول ما خلق الله القلم) «نخستین چیزی که خدا آفرید قلم بود». این حدیث را محدثان شیعه از امام صادق علیه السلام نقل کرده اند و در کتب اهل سنت به عنوان یک خبر معروف نیز آمده است. و در حدیث دیگری خداوند اولین خلق خود را گوهری می داند (اول ما خلق الله تعالی جوهره) «نخستین چیزی را که خداوند آفرید گوهری بود». از سوی دیگر برخی از روایات از «عقل و خرد» به عنوان اولین مخلوق خداوند یاد می کنند (ان ما خلق الله العقل) «نخستین چیزی را خدا آفرید عقل و خرد بود». اما با توجه به پیوند ویژه ای که در میان گوهر، قلم و عقل است مفهوم «اول بودن» همه آنها روشن می شود. لذا پیامبر «امی» (ص)، در نخستین آیات وحی (علق/آیات ۱ تا ۴) بر مسئله «علم و قلم» تأکید می ورزد و مهمترین پیام الهی را از طریق «قلم» انتقال می دهد. پیشوایان اسلام در احادیث متعددی به یاران خود تأکید کردند که به حافظه خود قناعت نکنند و احادیث اسلامی و علوم الهی را به رشته تحریر در آورند و برای آیندگان به یادگار بگذارند. در شعری از شعرای عرب آمده است که: «خداوند اینگونه برای قلم از آن روز که تراشیده شد مقدر کرده است که شمشیرهای تیز خدمتگذار آن باشند». این تعبیر اشاره لطیفی به تراشیدن قلم به وسیله چاقو و قرار گرفتن تیغه ای تیز در خدمت قلم از آغاز کار است. و براساس «مداد علما» بر «دماء شهداء» پیشی گرفته است.

قلم و جهان جدید

در آغاز قرن بیستم، کسی این تردید را بخود راه نمی داد که قلم و کاغذ را مهمترین و مؤثرترین ابزار ذخیره سازی اطلاعات بداند، زیرا در آن زمان جوامع به لحاظ اقتصادی و فکری به جامعه های کاغذ مدار تبدیل شده بود، اما پایه های این باور پس از چندی به لرزه درآمد و با ظهور رایانه، رشد سریع تکنولوژی اطلاعات، تلویزیون، استفاده های گوناگون از فیلم ویدئو، میکرو فیلم، میکروفیش و ابزارهای الکتریکی، برتری بلا رقیب کاغذ و قلم به طور جدی به مبارزه طلبیده شده است. و اگر چه هنوز کتابخانه الکترونیکی و اداره بدون کاغذ و قلم و جامعه بدون کتاب نیامده است، اما موقعیت ابزار و مواد نوشتنی از بنیاد دگرگون شده است. بدین ترتیب فرهنگ حقیقی که از طریق تأثیر قلم بر کاغذ شکل می گرفت به فرهنگ مجازی یعنی ضربات نوری و صفحات مجازی رایانه تبدیل می شود و با تمام این دگرگونی ها هر روز بر رسالت مهم قلم؛ یعنی زبان آزادگی ما انسان ها افزوده می شود.

رسالت قلم از دیدگاه امام خمینی

- قلمی فایده دارد که بیدارگر توده های مردم باشد .
- شهدا را قلم ها می سازند و قلمها هستند که شهید پرورند .
- دماء شهدا اگر چه بسیار ارزشمند و سازنده است ، لکن قلم ها بیشتر می توانند سازنده باشند .
- قلم ، خودش یکی از اسلحه هاست ؛ این قلم باید دست اشخاص صالح ، و دست افاضل باشد .
- اشخاصی که قلم در دستشان است متوجه باشند که قلم آنها ، زبان آنها ، در حضور خداست .
- همت بگمارید که قلم و بیان خویش را برای تعالی اسلام و کشور و ملت خود به کار گیرید .
- قلم ها اگر در دنیا برای خدا و برای خلق خدا به کار بیفتد ، مسلسلها کنار می رود .
- شما کوشش کنید که با بیان و قلم ، مسلسل ها را کنار بگذارید و میدان را به قلمها و به علم ها و به دانش ها واگذار کنید .
- قلم ها اگر در دنیا برای خدا و برای خلق خدا به کار بیفتد ، مسلسل ها کنار می رود ، و اگر برای خدا و برای خلق خدا نباشد مسلسل ساز می شود .
- آن کسی قلمش انسانی است ، که از روی انصاف بنویسد .
- قلمی آزاد است که توطئه گر نباشد .
- آن قدری که بشر از قلم های صحیح نفع برده است از چیزی دیگر نبرده است .
- مسئولیت بزرگ شما امروز قلم هایی است که در دست شماست .

تاریخ درج: ۸۷/۴/۱۴

شماره: ۱۳۹

منبع:

<http://www2.trib.ir> , <http://www.tebyan.net>